

**ВЫКАРЫСТАННЕ БЫЛЫХ ШЛЯХЕЦКІХ СЯДЗІБАЎ У ТУРЫСТЫЧНЫХ МЭТАХ
(НА ПРЫКЛАДЗЕ МАЁНТКА ПАДАРОСК ВАЎКАВЫСКАГА РАЁНА)****А.А. Семянчук**

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы

Фармальная структура турыстычнай прасторы (г.зн. ландшафт з бачнымі на ім антрапагеннымі формамі) і яе функцыянальная структура (узаемасувязі паміж суб'ектам і аб'ектам турыстычнага руху) ў Беларусі вельмі часта не адпавядаюць адна другой. Напрыклад, польскі турыст хоча убачыць знакаміты палацава–паркавы комплекс, а там – праўленне СПК. Альбо едуць турысты з Ізраілю ў былы штэтл, каб пакланіцца памяці знакамітых рабінаў ці хасідаў, а там сінагога без даху руінуецца. На месцы знакавых падзей няма нават следу аб іх, не тое што турыстычнай інфармацыі. Нават калі турыст дабярэцца да гэтых мясцінаў, яго чакаюць глыбокія расчараванні ў выглядзе знішчаных палацаў, паркаў, фальваркаў, касцёлаў і г.д. Таму для нас становяцца вельмі важнымі так званыя гісторыка–генетычныя даследаванні, мэта якіх – прывесці ў адпаведнасць фармальны і функцыянальны бок турыстычнай прасторы. Часцей мы сустракаемся з незадаволенасцю турыстычнай інфраструктурай, нараканнямі на дрэнныя дарогі, ці адсутнасць сродкаў харчавання і размяшчэння. Але гэту праблему можна пераадолець даволі хутка, пабудаваўшы пад'ездныя шляхі, карчмы, кавярні, гатэлі, аграсядзібы і г.д. Значна больш складаная праблема – прывесці ў адпаведнасць патрабаванням турыстаў помнікі, увогуле зрабіць іх аб'ектамі турыстычнай атракцыі.

Дастаткова праехаць па Гродзенскай вобласці некалькі кіламетраў, каб пераканацца, што праз кожныя 5–10 км трапляецца на шляху маёнтак альбо фальварак. Часцей за ўсё яны звязаны са знакамітымі родамі, якія пакінулі след у гісторыі дадзенага рэгіёна, а, можа, нават краіны ці свету. Напрыклад, у Ваўкавыскім раёне Гродзенскай вобласці захаваліся (у больш ці менш добрым стане) такія сядзібы, як Краскі, Падароск, Струбніца, Вярэйкі, Гнезна, Мацвееўцы, Нізяны, Тэалін, Хацькоўцы і інш. Ва ўсіх пералічаных мясцінах акрамя сядзібных дамоў і гаспадарчых пабудов пры іх захаваліся рэшткі паркаў, іншыя помнікі гісторыі і культуры – касцёлы, цэрквы і г.д., – што разам з маляўнічым прыродным асяроддзем надае мясцовасці рэкрэацыйны характар. Далёка не ўсе сядзібы ўнесены ў звод помнікаў РБ і ахоўваюцца дзяржавай, таму большасць іх разбураецца, у чым дапамагае гаспадарчая (лепей сказаць, бесгаспадарчая) дзейнасць чалавека. Там, дзе ў будынках знаходзіцца праўленне СПК ці дом культуры з бібліятэкай, помнік мае шансы ацалець. Але як толькі праўленне СПК пераязджае ў іншую вёску, як у выпадку з Вярэйкамі, ці закрываецца санаторый, як у Тэаліне, так помнік, нягледзячы нават на ахоўную шыльду, пачынае руйнавацца.

Да нядаўняга часу пуставалі і разбураліся палацава–паркавыя ансамблі ў Красках і Падароску, пакуль не былі выстаўлены мясцовымі ўладамі на аўкцыён. На шчасце, знайшліся пакупнікі, якія набылі іх і праводзяць там рэстаўрацыю адпаведна статусу помніка. У абодвух выпадках уладальнікамі з'яўляюцца грамадзяне Расіі: Краскі набыў прадпрымальнік Вадзім Селіхаў, а Падароск –

Павел Падкарытаў. Наколькі нам вядома, В.Селіхаў аднаўляе сядзібу для ўласных патрэбаў. Гэта сядзіба знаходзіцца ў 5 км ад Падароска ў бок в.Поразава.

Павел Падкарытаў плануе ў Падароску стварыць Музей беларускай шляхты і вайскавай гісторыі.

Аб раннім перыядзе існавання Падароска, які ляжыць на тракце, вядучым з Ваўкавыска ў Ружаны, мала дадзеных. Першыя звесткі аб вёсцы і ваколіцах паходзяць з сяр. 16 ст., калі ўладальнікам быў Мацей Янавіч Клочка. У 17–18 стст. уладальнікамі былі Дольскія, Аўсянныя, Ігнат Сцыпія–дэль Кампа. Адна з прадстаўніц сям’і Дольскіх у XVII ст. фундавала тут уніяцкую царкву. У канцы XVIII ст. Падароск апынуўся ва ўладанні Грабоўскіх, якія ў 1776 годзе пабудавалі касцёл, перароблены ў 1867 на царкву, а ў 1921 годзе зноў аддадзены католікам. У 1796 г. маёнтак, фальварак і вёска, належалі Міхалу Грабоўскаму, генерал–летэнанту войск Рэчы Паспалітай. На той час тут пражывала 89 сялянаў. У 1811 годзе Падароск належаў Юзафу Грабоўскаму. Нездзе пасля лютаўскага паўстання, у сяр. 30–х гадоў 19 ст. маёнтак Падароск апынуўся ва ўладанні Яўстаха і Альжбеты Пухальскіх. “Традыцыя” залічвае Альжбету да дачок Канстанціна Чачота, які нібыта гэтыя добра перадаў дачцэ, якая выйшла замуж за Яўстаха Пухальскага, які, зрэшты, рана памёр, і ў 1859 г. адзінай ўладальніцай Падароска заставалася Альжбэта Пухальская (1).

Бяздзетная ўдава Пухальская жыла больш за сто год і запісала Падароск дачцэ свайго пляменніка Альбіна з Асташына – Альжбеце Чачотаўне, якая была яе хроснай дачкой. Альжбета Чачот вышла ў 1880 г. замуж за Рамана Бохвіца, сына Фларыяна (1799 – 1865), вядомага пісьменніка і філосафа і Паўліны Маеўскай, пляменніцы маці Адама Міцкевіча. У студзені 1911 г. маёнтак стаў уладаннем Аттона Раманавіча Бохвіца. Такім чынам Падароск увайшоў ў валоданне сям’і Бохвіцаў і заставаўся іхным да другой сусветнай вайны (2).

Бохвіцы гербу Радван былі сям’ёй мяшчанскага паходжання, сярод іх было шмат кальвінскіх пастараў. З Малапольшчы на Літву па просьбе Кшыштафа Радзівіла прыбылі два браты – Філіп і Лукаш. З часам Бохвіцы сталі даволі заможнай шляхтай у навагрудскім і мінскім паветах. Сярод некалькіх маёнткаў Бохвіцаў Падароск быў найвялікшым, паколькі яму належала 3 добра заагаспадараваных фальваркаў. Мелася таксама старая сядзіба.

Апісанне інтэр’еру панскага дома ў сядзібе занатаваў славуты даследчык шляхецкіх рэзідэнцый Раман Афтаназі паводле слоў сястры апошняга ўладальніка – Міры з Бохвіцаў Чарамісінаў (3). У доме налічвалася больш за 10 вялікіх пакояў. У адным з іх месціўся кнігазбор, у якім, праўдападобна, было больш за тысячу тамоў, у тым ліку частка даўнейшых выданняў польскіх і замежных класікаў. У Падароску быў таксама сямейны архіў, у якім захоўваліся старыя пергаміны і паперы, якія датычыліся сям’яў Чачотаў і Бохвіцаў. Апошні, кутава, пакой злева называўся “напалеонаўскім”. У Падароску існавала легенда, што ў 1812 г. пад час паходу на Маскву ў двары на тры дні затрымаўся Напалеон разам са світай. Ён захапляўся ўбранствам палаца, асабліва вялікім люстэркам у салоне, якое нібыта хацеў набыць ў уладальніцы Альжбеты з Чачотаў Пухальскай, аднак уладальніца не прыняла гэтай прапановы. У памяць побыту імператара пакой, у якім ён начаваў, быў названы яго імем.

Вакол палаца быў разбіты англійскі парк плошчай некалькі гектараў, закладзены вакол “новага” двара. Яго прарэзала шырокая ўязная алея і пара іншых дарог, якія перакрываюўваліся пад прамым вуглом. Адрозна за домам сад спускаўся да рэчкі Зяльвянкі, што дадала яму маляўнічасці. У парку раслі асобныя дрэвы (ліпы, клёны, арэхі, грабы, ясені) і пасажаныя шпалерамі едлаўцы, вялікая колькасць гатункавых бэзаў і іншых дэкаратыўных кустоў. Да парка вяла вялікая ўязная брама ў барочным духу, зробленая напрыканцы XIX ст. Парк з шыкоўнай агароджай і брамай часткова захаваўся і прыцягвае позіркі праязджаючых падарожнікаў.

У новага ўладальніка сядзібы – Паўла Падкарытава – далёкасяжныя планы па аднаўленні гэтага палацава–паркавага комплексу і стварэнні тут не толькі музея беларускай шляхты з цікавай інтэрактыўнай экспазіцыяй у адноўленых залах, але і разнастайнай турысцкай інфраструктуры. Падобнага турыстычнага аб’екта ў РБ няма. У музеі будуць прадстаўлены як падзеі лакальнай, рэгіянальнай гісторыі, у тым ліку звязанай з Ваўкавыскім паветам і мясцовымі шляхецкімі родамі, так і агульнабеларускай гісторыяй, Вялікім Княствам Літоўскім і Рэччу Паспалітай у цэлым.

У палацы з’явіцца сувенірныя лаўкі, бібліятэка, лекцыйны, канферэнцыйны і кіна–залы. Тут можна будзе праводзіць канферэнцыі, семінары, рэалізаваць навучальныя праекты, г.зн. у перспектыве гэта будзе цэнтр дзелавога і адукацыйнага турызму. Плануецца арганізоўваць рамесныя варштаты і пленэры мастакоў. У іншых будынках на тэрыторыі сядзібы павінны ўзнікнуць рэстаран, кавярня, гатэль (прыблізна 10 нумароў, у тым ліку з апартаментамі тыпу “люкс”). У плане прадугледжана стварэнне аграсядзібаў у непасрэднай блізкасці да сядзібы, каб прыцягнуць дадко-

вых наведвальнікаў, якія змогуць карыстацца не толькі паслугамі комплексу ў Падароску, але і размешчанага непадалёк сядзібнага комплексу ў Красках, гаспадар якога таксама не выключае выкарыстоўванне свайго ўладання ў турыстычных мэтах.

Аналагічныя мерапрыемствы павінны быць праведзены ў адносінах да іншых шляхецкіх сядзібаў Гродзенскай вобласці. Не ў кожнай можа быць арганізаваны музей, але кожная можа выкарыстоўвацца для турыстычных метаў пры ўмове дакладнай рэстаўрацыі комплексу і надання яму аўтэнтчнага выгляду.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. НГАБ у Гродна. Фонд 96, воп.1, адз.зах.489. Дело о Инвентаре имения Подороск, принадлежащего помещикам Волковыского уезда Ефстафию и Елисафете Пухальским 11.10.1845–26.09.1847.
2. НГАБ у Гродна. Фонд 27, воп.1, адз.зах.480. Об открытии соло–вексельного кредита землевладельцу Бохвицу Оттону Романовичу под залог им. Подороск Волковыского уезда. 2.03.1911–27.03.1913. На 21 листах.
3. Aftanazy Roman. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Wyd.drugie. T.2. Województwa brzesko–litewskie, nowogródzkie. Wrocław–Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, 1992. S.314–316.